

5. Я стараюсь делать все от меня зависящее, чтобы помочь человеку, нуждающемуся в моей помощи
6. Лечить людей – мое призвание
7. Я безмерно счастлив, когда благодаря моей помощи люди избавляются от беспокоящих их проблем.

Список использованных источников:

1. Вилюнас, В. (2008). *Психология эмоций*. СПб.: Питер.
2. Грановская, Р.М. (2010). *Психология веры*. СПб.: Питер.
3. Грановская, Р.М. (2003). *Элементы практической психологии*. СПб.: Речь.
4. Ильин, Е.П. (2011). *Эмоции и чувства*. СПб.: Питер.
5. Семенова Н.В., Вяльцин А.С., Авдеев Д.Б., Кузюкова, А.В., Мартынова Т.С. (2009). Эмоциональное выгорание у медицинских работников. *Вестник Санкт-Петербургского университета*. (3), 57-71.
6. Щербатых, Ю.В. (2008) *Психология стресса и методы коррекции*. СПб.: Питер.
7. Rodina N.V., Biron B.V., Ukhanova A.I., Semeniuk N.S., Kernas A.V. (2020). Developing the inter-role conflict scale for eye-care workers. *Journal of Ophthalmology (Ukraine)*. (493), 79-86.

DOI 10.36074/07.08.2020.v2.03

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЧИННИКИ ЛИХОСЛІВ'Я В УЧНІВ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кузьменко Ольга Миколаївна

здобувач другої вищої освіти психологічного факультету
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», Україна

Науковий керівник: Томчук Михайло Іванович

ORCID ID: 0000-0002-4508-1495

доктор психологічних наук, професор кафедри психології
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти», Україна

Анотація. Розглянуто явище лихослів'я у підлітків середнього шкільного віку як прояву вербальної агресії чи девіантної поведінки, на фоні кризи перехідного віку. Зосереджено увагу на тому, що при розгляді чинників феномену лихослів'я дослідники звертають увагу на його багатогранність та неоднозначність, складність категоризації, на те, що воно містить в собі чималу кількість різномірних компонентів. Аналізуються результати теоретичного дослідження сутності поняття «лихослів'я», його характерні ознаки у дітей пубертатного віку та наслідки вживання грубої лайки на адресата та інвектанта.

Мова як і психологія є культурним артефактом, для осягнення якого ми мусимо зрозуміти, культуру, яка є тими знаннями і явними практиками соціальних ролей, цінностей і способів життя, які поділяє спільнота. Зміни у культурі тягнуть за собою мовні зміни. Культура мови як дотримання усталених лінгвістичних норм усного й писемного мовлення, є явищем усвідомленим та цілеспрямованим. Наскільки майстерно індивід використовує лінгво-виражальні засоби залежить від мети й обставин його спілкування. А власне сама культура мовлення у суспільстві – це

яскравий показник стану його моральності, духовності й культури взагалі. Отже, людське мовлення є суспільно спричиненим феноменом, яким неможливо оволодіти та користуватися поза соціумом.

Психолого-педагогічні аспекти зазначеної проблеми розглядалися у працях вітчизняних науковців: В. Татенка, Н. Токаревої, А. Шиделко, Л. Широкоградюк, та інших фахівців. Серед зарубіжних дослідників слід відмітити праці, В. Жельвіса, І. Кона, Д. Фельдштейна та І. Фурманова, які займалися дослідженнями в області вікової і педагогічної психології з проблем онтогенезу психічного й особистісного розвитку. Однак проведений аналіз літератури та сучасного стану форм міжособистісного спілкування підлітків показав, що дана проблема є міждисциплінарною та недостатньо дослідженою. У зарубіжній та вітчизняній науці лихослів'я розглядається у контексті агресії, зокрема, вербальної. Як психологічний феномен, нецензурна лексика не отримала чіткої класифікації, уявлення про обценізи та їх природу залишаються недостатньо з'ясованими [2]. На думку В.О. Татенка, лихослів'я за своєю психологічною природою – це викривлена вербальна форма протесту людини, насамперед, проти неможливості бути собою, бути автором, повноцінним суб'єктом свого життя, вільним від зовнішніх детермінацій і обмежень [1]. Інша дослідниця цієї проблеми, Шиделко А.В. вважає, що «використання лайки не притаманне людині як її природна ознака, і є індивідуальною формою вияву її негативного, а часто й агресивного ставлення до інших і себе за невмінням зробити це у культурний цивілізований спосіб. Авторка вважає, що лихослів'я – це прояв девіантної поведінки, яка виражена у вживанні слів (ненормативної лексики), котрі порушують норми стилю спілкування визначеного соціумом, і в подальшому призводить до моральної деградації людини у духовному, психологічному і соціальному вимірі. Л. А. Широкоградюк, одна із сучасних українських дослідниць проблеми бруднослів'я серед підлітків, з-за допомогою якісного аналізу з'ясувала, що учні цей термін розуміють достатньо широко, не лише як лайку. У їхньому розумінні лихослів'я — це вияв агресії. Тобто, перш за все, до уваги беруться агресивні можливості лихослів'я. Поза тим, досліджувані зазначили, що, лихословлячи, люди виявляють свій рівень культури [2]. Деякі необдумані вчинки на фоні загострення акцентуацій характеру [3] та загальної недорозвинутості особистої відповідальності за них можуть зумовлювати прояви ненормативної (девіантної) поведінки у цьому віковому періоді. Лихослів'я є одним з явищ, яке супроводжує різні девіантні дії, але, на нашу думку, саме по собі, воно не може бути єдиною ознакою аномальної поведінки, а тільки її компонентом. Оскільки не завжди девіантний чи делінквентний вчинок супроводжується лихослів'ям. Отже, прояви вживання підлітками нецензурної лайки не завжди можуть розглядатись як девіантна поведінка (вербальна агресія), скоріше, це є реакцією на певні ендо- або екзогенні подразники. Узагальнюючи результати теоретичного аналізу феномену “лихослів'я в учнів середнього шкільного віку”, можна виокремити наступні положення, які виступили теоретичним підґрунтям нашого емпіричного дослідження.

Лихослів'я – це один з елементів прояву девіантної поведінки, що характеризується вживанням лихих, грубих та непристойних слів, які порушують етичні норми стилю спілкування визначеного соціумом, і в подальшому, може призводити до моральної деградації інвектанта у духовному, психологічному і соціальному вимірі, а також психологічно травмувати адресата інвективи. Вплив вербального насильства є недооціненим. Груба лайка - це не тільки свідчення низького рівня культури чи малого словникового запасу. Вона здатна спричиняти у респондентів стресові стани: тривогу, фрустрацію, агресію у відповідь, зниження

самооцінки та, навіть, депресію [4]. Лихослів'я як соціокультурне явище притаманне всім народам та всім віковим категоріям. Серед психологів та психолінгвістів не існує одностайності щодо єдиної класифікації нецензурної лайки за змістом, адресатом чи ступенем впливу, проте, ми виділили два типи лихослів'я за критерієм психологічної шкоди, яку може наносити інвектива: агресивне та неагресивне лихослів'я.

Лихослів'я може бути не лише проявом вербальної агресії чи девіації, але й ознакою асертивної поведінки чи елементом деформованої саморегуляції: захисним механізмом підліткової психіки. Це може бути пов'язано з мотивом вживання лихих слів або типом чинників (ендогенних чи екзогенних), які діють на підлітка. До лихослів'я вдаються не тільки важковиховувані та девіантні підлітки. Нецензурну лайку використовують у спілкуванні за-для емоційної розрядки чи мовної агресії діти різного культурного, інтелектуального та рівня вихованості [3].

Не залежно від об'єктивних причини явища лихослів'я: загострення соціально-культурних проблем суспільства; підвищений рівень агресивності соціальної поведінки; наслідування дітьми деструктивної поведінки батьків у процесі ідентифікації із близькими людьми; самоствердження підлітків серед однолітків; спрощення, примітивізація мовлення, тощо, - ми виділили чотири типи. Зокрема, спираючись на попередні дослідження, проведені такими сучасними вченими як Л.А. Ширококордюк, В. А. Татенко, Н. М. Токарева, провідними чинниками лихослів'я ми вважаємо: медико-біологічні; психофізіологічні; індивідуально-психологічні та соціально-педагогічні.

Список використаних джерел:

1. Татенко, В. А. (1996). *Психология в субъектном измерении*. Київ: Просвіта.
2. Ширококордюк, Л. А. (2009). *Лихослів'я у шкільному середовищі: профілактика і корекція*. Київ: Шк. світ.
3. Томчук, С.М., Томчук, М. І. (2018). *Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі: монографія*. Вінниця: КВНЗ «ВАНУ».
4. Токарева, Н. М., Шамне, А. В., Макаренко, Н. М. (2014). *Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу: монографія*. Кривий Ріг: КДПУ.

DOI 10.36074/07.08.2020.v2.04

РОЗУМІННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕФЛЕКСИВНОСТІ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Семигіна Тетяна Валеріївна

ORCID ID: 0000-0001-5677-1785

докторка політичних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної роботи і практичної психології
Академія праці, соціальних відносин та туризму, Україна

У науковій літературі [6; 7] доводиться, що соціальна робота має рефлексивний характер. Це означає, що під час здійснення інтервенцій соціальні працівники мають усвідомлювати, як саме їхні власні цінності, судження щодо розподілу влади, а також теоретичні та практичні знання беруться до уваги при